

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

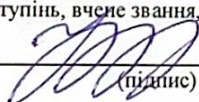

КУЧЕРЧУК Максим Олегович
(студент групи ФБСМ-8)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

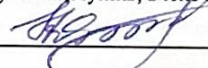
Розвиток валютного ринку України

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»)

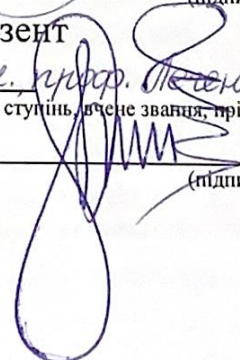
Завідувач кафедри фінансів та
цифрової економіки
д.е.н. проф. Н.Г. Виговська.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Науковий керівник
к.е.н. доц. Новак .О.С.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент
д.е.н. проф. Кучерчук С.Ф.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Житомир 2023

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота присвячена дослідженню валютного ринку України, який визначається як одна з ключових складових економічних відносин країни. Аналізуються вплив валютної політики на економіку країни та актуальні питання розвитку валютного ринку під впливом глобалізаційних та кризових процесів. Зазначається, що сучасні труднощі, обумовлені глобальними процесами, вимагають системного підходу до аналізу та розвитку валютного ринку, який враховує актуальні виклики та зміни в регулюванні.

Метою магістерської роботи є дослідження теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо розвитку національного валютного ринку.

Об'єктом дослідження є валютний ринок України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку валютного ринку України.

Наукова новизна роботи полягає в системному удосконаленні підходів до дослідження валютного ринку, врахуванні сучасних викликів та змін в регулюванні, а також розширенні теоретичного та практичного розуміння впливу глобальних та внутрішніх факторів на його функціонування.

Практичне значення отриманих результатів полягає в наданні конкретних та придатних для використання рекомендацій для владних органів, фінансових установ, підприємств та інвесторів.

Магістерська робота складається з вступу, двох розділів, висновків і списку використаних літературних джерел.

Ключові слова: валютний ринок, економічний розвиток, Національний банк України, економічні відносини.

ANNOTATION

The master's thesis is dedicated to the examination of Ukraine's foreign exchange market, identified as one of the key components of the country's economic relations. The impact of currency policy on the country's economy and current issues in the development of the foreign exchange market under the influence of globalization and crisis processes are analyzed. It is noted that contemporary challenges stemming from global processes require a systematic approach to the analysis and development of the foreign exchange market, taking into account current challenges and regulatory changes

The aim of the master's thesis is to explore theoretical principles and develop practical recommendations for the development of the national foreign exchange market. The object of the study is Ukraine's foreign exchange market, while the subject of the study encompasses theoretical and practical aspects of the market's development.

The scientific novelty of the work lies in the systematic improvement of approaches to studying the foreign exchange market, considering contemporary challenges and changes in regulation, as well as expanding the theoretical and practical understanding of the impact of global and internal factors on its functioning.

The practical significance of the obtained results lies in providing specific and applicable recommendations for governmental bodies, financial institutions, enterprises, and investors. The master's thesis consists of an introduction, two chapters, conclusions, and a list of used literary sources.

Keywords: foreign exchange market, economic development, National Bank of Ukraine, economic relations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	9
1.1. Економічна сутність та структура валютного ринку України	9
1.2. Етапи розвитку валютного ринку України	16
1.3. Особливості регулювання валютного ринку в Україні.....	21
Висновки до 1-го розділу	Ошибка! Закладка не определена.
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	Ошибка! Закладка не определена.
2.1. Аналіз та систематизація факторів впливу на валютний ринок та валютний курс	Ошибка! Закладка не определена.
2.2. Аналіз динаміки змін валютного курсу України	Ошибка! Закладка не определена.
2.3. Тенденції розвитку валютного ринку України.....	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки до 2-го розділу	Ошибка! Закладка не определена.
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	Ошибка! Закладка не определена.
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Валютний ринок України є однією із важливіших частин у сфері економічних відносин. Консолідація країни у світове співтовариство, стало наслідками покращення діяльності валютного ринку України. Серед причин формування відкритої економіки слід виділити – розбудову валютного ринку та його ефективне регулювання, адже фінансовий ринок відповідає за забезпечення взаємовідносин між світовою та національною валютною системою.

На сьогоднішній день валютна політика збільшує вплив на економіку держави, з метою стимулювання економічного розвитку. Ефективне функціонування валютного ринку України здобуває вагоме та актуальне значення, адже має вплив на розвиток ринкових відносин, загальний розвиток економіки, об'єм заборгованості, інфляції та багато іншого.

Світова фінансова криза стала каталізатором багатьох труднощів на українському валютному ринку. Дана ситуація потребує осмислення та аналіз змін, які здійснюються в контексті прогресу світової валютної системи.

Слід відзначити, що у результаті процесів глобалізації, світової фінансової кризи та військового конфлікту на Сході України, виникають труднощі з діяльністю національного валютного ринку та перспективи його розвитку здобувають виняткової актуальності.

В даний час важливе значення набуває проблема розробки та модернізування механізмів організації національного валютного ринку.

Темою дослідження змісту валютного ринку, особливості його становлення та розвитку, займалось чимало вітчизняних та зарубіжних науковців. А саме: К.З. Восьний, Т.П. Вахненко, С.В. Фомішин, О.В. Дзюблук, Я.С. Ларіна, І.І. Д'яконова, С.В. Мочерний, Ф.О. Журавка, Р.С.

Лисенко, В.В. Коваленко, В. Жупанин, І.Г. Лук'яненко, В.І. Міщенко, С.О. Маслова, О. Береславська та ін.

Вагомий внесок у дослідження проблем реалізації валютної політики зробили світові економісти, такі як: Г. Хоггарт, Л. Бальцерович, М. Фрідмен, Дж.М. Кейнс, М. Пейро, Л.Н. Красавіна, І.Я. Носкова, Р. МакКінон, В.В. Шмельов, Ф.С. Мишкін та ряд інших.

Так чи інакше, поки що замало уваги звернено оцінці дій монетарної влади в Україні. Таким чином проблеми щодо подальшого розвитку валютного ринку в країні та впливу на нього центрального банку вимагають нових наукових досліджень та опрацювань.

Метою магістерської роботи є дослідження теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо розвитку національного валютного ринку.

Для досягнення поставленої мети, необхідно розглянути положення, визначення та розв'язання подальших практичних та наукових задач:

- дослідити економічну сутність та структуру валютного ринку України;
- визначити етапи розвитку валютного ринку України;
- виокремити особливості регулювання валютного ринку в Україні; проаналізувати та систематизувати фактори впливу на валютний ринок та валютний курс;
- проаналізувати динаміку змін валютного курсу України;
- узагальнити тенденції розвитку валютного ринку України.

Об'єктом дослідження є валютний ринок України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку валютного ринку України.

Під час написання даної роботи застосовувалися загальнонаукові методи: аналізу, синтезу, індукції, моделювання та конкретизації. Разом з

тим були використані такі конкретно-наукові та емпіричні прийоми як: формалізація, прогнозування, спостереження та інші.

Інформаційною базою послужили законодавчі та нормативно-правові документи, звітні дані Національного банку України (НБУ), статистики, матеріали Департаменту відкритих ринків, тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в системному удосконаленні підходів до дослідження валютного ринку, врахуванні сучасних викликів та змін в регулюванні, а також розширенні теоретичного та практичного розуміння впливу глобальних та внутрішніх факторів на його функціонування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в наданні конкретних та придатних до використання рекомендацій для владних органів, фінансових установ, підприємств та інвесторів, сприяючи ефективнішому регулюванню та управлінню валютним ринком України. Отримані висновки можуть стати основою для вдосконалення стратегій фінансових установ та бізнес-середовища, сприяючи прийняттю обґрунтованих рішень з управління ризиками та інвестиційною діяльністю. Для влади, результати надають можливість формувати ефективні політики та інструменти регулювання, що сприятимуть стабільності та конкурентоспроможності валютного ринку, а для наукової спільноти — виявленню нових тенденцій та перспектив для подальших досліджень. Узагальнено, отримані результати є необхідною основою для практичних застосувань, спрямованих на підвищення ефективності та стійкості валютного ринку України.

Особистий внесок здобувача. Магістерська є самостійною науковою роботою. Наукові положення, результати, висновки і рекомендації, сформульовані в роботі, одержані автором особисто.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаних літературних джерел. Загальний

обсяг роботи складає 65 сторінок, у тому числі 2 таблиці, 6 рисунків, список використаних літературних джерел з 60 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

1.1. Економічна сутність та структура валютного ринку України

Валютний ринок як економічне поняття має багато визначень. Перша згадка в літературі датується XVI століттям, а в Українській енциклопедії 1978 року має таке тлумачення: валютний ринок представляє собою специфічну сферу економічних взаємин, яка пов'язана з здійсненням операцій з іноземною валютою та використанням платіжних документів у зазначеній валюті. [35].

Дослідженням цієї теми займалось дуже багато вчених. Наприклад, Д.І. Коваленко дав таке визначення: Валютний ринок, розглядений як економічна концепція, представляє собою упорядковану систему стійких економічних та організаційних відносин, які пов'язані з проведенням операцій купівлі-продажу іноземних валют та платіжних документів у зарубіжних валютах [1].

На думку В.В. Білоцерківця, валютний ринок виступає як складова системи обігу національної та міжнародної економіки, де відбувається торгівля національними та міжнародними грошовими одиницями, а також валютними цінностями, які використовуються для здійснення міжнародних платіжних операцій [5].

О.І. Лаврушин встановив, що валютний ринок охоплює взаємодії не лише між банками, а також між банками та їх клієнтами. Основною характеристикою валютного ринку є те, що грошові одиниці представлені як записи на кореспондентських рахунках, та вони взаємодіють між собою в такому вигляді [12].

Як стверджує Н.І. Платонова, що у більш загальному понятті валютний ринок представляє собою область економічних відносин, яка

виявляється під час проведення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти, а також операцій з інвестування валютного капіталу.

За даними, що подані в фінансово-банківському словнику-довіднику охарактеризовано валютний ринок, як сегмент економічних взаємодій між державами, пов'язаний з проведенням операцій купівлі-продажу та обміну іноземних валют, а також використанням платіжних документів у зарубіжних валютах.

Як пише С.Я. Боринець, що валютний ринок переважно зосереджується на міжбанківському рівні, оскільки саме під час міжбанківських операцій реалізується основна частина угод з купівлі-продажу іноземної валюти.

Згідно з поглядами М.І. Савлука, валютний ринок, в економічному плані, є складовою частиною грошового ринку, де відбувається взаємодія між попитом та пропозицією на особливий товар - валюту - та досягається економічна рівновага.

Свою думку з приводу тлумачення даного поняття запропонував Ю.В. Сенейко: валютний ринок представляє собою унікальний ринок, де різні учасники здійснюють операції з продажу, купівлі та обміну специфічного товару - валюти. Основною визначальною характеристикою на цьому ринку є валютний курс, що виступає в ролі ціни.

Таким чином, із вище наведених цитат можливо зробити висновок, що валютний ринок – це комплексна економічна категорія, яка має чимало визначень та здійснює вагомий вплив на розвиток країни.

Слід відзначити, що першим валютним ринком був ринок золота, де метал продавався за ціною, яка була встановлена міжнародним договором.

У сучасному розумінні, валютні ринки сформувались приблизно в XIX столітті. Каталізаторами цього стали наступні передумови:

- розвинення міжнародних економічних відносин;

- формування світової валютної системи з чіткими обов'язками щодо національних валютних систем;
- популяризація кредитних механізмів міжнародних розрахунків;
- збільшення централізації та укріплення банківського капіталу;
- вдосконалення взаємовідносин між банками у світі;
- розвиток засобів комунікації, що знизили кредитні та валютні ризики.

Валютний ринок має всі особливості звичайного ринку: попит та пропозиція, об'єкти та суб'єкти, зв'язок та інфраструктуру. На валютному ринку виконуються операції з купівлі та продажу іноземної валюти за вітчизняну. Також слід зазначити, що предметом купівлі та продажу виступає іноземна валюта інших держав, національні та іноземні цінності, колективні валюти та інше.

Суб'єктами ринку є юридичні та фізичні особи, серед яких брокерські компанії, валютні біржі, корпорації та інші фінансові установи, які створюють взаємовідносини між усіма суб'єктами ринку. Першочергова ціль функціонування даних валютних інститутів є отримання прибутку.

Основними функціями валютного ринку є:

- сприяння реалізації національної валютної політики;
- підтримання розвитку зовнішньої торгівлі;
- встановлення валютного курсу;
- забезпечення обставин для своєчасного виконання міжнародних платежів;
- створення попиту та пропозиції на іноземні валюти;
- трансформація валютних резервів.

Серед суб'єктів валютного ринку існує чотири групи:

- державні організації, першочергове місце серед яких посідають центральні банки та казначейства окремих країн;

- фізичні та юридичні особи, які є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;
- комерційні банківські організації, які гарантують валютне обслуговування;
- валютні відділи товарних та фондових бірж.

Усі ці суб'єкти знаходяться у взаємодії один з одним за допомогою засобів комунікації. Це набагато спрощує здійсненню та отриманню валютних переказів від імпортера до експортера в будь-яку точку планети. За розташуванням, валютні ринки залежні від великих банківських та валютно-біржових центрів, бо в багатьох країнах суспіль з міжбанківською торгівлею зустрічаються та спеціальні валютні біржі, а курс який формується ними називається офіційним валютним курсом. Отже ціною на ринку є встановлений валютний курс.

Загальновідомо, що валютні ринки відіграють дуже важливу роль в забезпеченні фінансової стабільності країн та розвитку суспільства . Світова фінансова криза спричинила посилене втручання держав в управління валютних ринків, бо під час обставин глобалізації збільшився вплив валютно-фінансових інститутів на економіку країн. Прикладом цього є спекуляція на валютних ринках та ринках капіталу.

За структурою валютний ринок можна поділити на міжнародний, регіональний та національний. Основною різницею між ними є масштаб, кількість, характер та рівень правового регулювання валютних операцій. Слід звернути увагу на структуру міжнародних та національних валютних ринків.

За об'ємом валютних операцій:

- світовий;
- національний;
- регіональний.

За суб'єктами, які проводять операції з валютою:

- міжбанківський;
- клієнтський;
- біржовий.

За ступенем законності операцій:

- офіційний;
- нелегальний;
- сірий.

По відношенню до валютних обмежень:

- вільний валютний ринок;
- регульований валютний ринок.

За видами використання валютних курсів:

- ринок з одним режимом;
- ринок з двома режимами.

За типом валют:

- ринок безготівкової валюти;
- ринок готівкової валюти. За призначенням:
- ринок який обслуговує міжнародну торгівлю;
- ринок який здійснює фінансові трансферти. За терміновістю:
- СПОТ-ринок;
- опціонний ринок;
- форвардний;
- ф'ючерсний.

Більшість країн світу мають у наявності національні валютні ринки.

Їх економічна площа – це територія певної країни, яку вони регулюють за допомогою національного валютного законодавства.

Міжнародний валютний ринок формується з міцно зв'язаних між собою, високоактивними комунікаціями регіональних ринків.

На сьогоднішній день існують такі регіональні ринки:

- Європейський (із основними центрами в Лондоні, Цюриху та Франкфурті);
- Азіатський (із центром у Токіо, Гонконзі та Сингапурі);
- Американський (із основними центрами у Нью-Йорку, Чикаго, Лос-Анджелесі).

Діяльність валютного ринку реалізується через виконання валютних операцій суб'єктами ринку. До таких операцій відносяться будь-які платежі, пов'язані з трансфером валютних цінностей між юридичними та фізичними особами валютного ринку.

Валютні операції це:

- операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

За термінами валютні операції поділяються на:

- поточні;
- термінові.

Поточні операції реалізуються у межах трьох робочих днів. Вони поділяються на:

- tod (від англ. today) – сьогодні укладається угода і сьогодні ж вона реалізується. Тобто, «сьогодні на сьогодні».

- tom (від англ. tomorrow) - сьогодні укладається угода і завтра вона реалізується. Тобто, «сьогодні на завтра».

- spot – сьогодні укладається угода і післязавтра вона реалізується. До уваги беруться лише робочі дні. Тобто, «сьогодні на післязавтра», або «сьогодні на другий робочий день».

Курс «spot» є базовим для розрахунку курсів та вартості багатьох термінових угод, наприклад, форварду, ф'ючерсу та ін.

Серед вказаних типів найбільш поширеними є операції „spot”, оскільки строк у два дні є оптимальним терміном для оформлення документів щодо купівлі-продажу валюти. Основна мета їх реалізації — забезпечення потреб клієнтів банків у іноземній валюті та спекуляція.

Термінові операції – це ті операції, термін реалізації яких перевищує три робочі дні, тобто це все, що довше за «spot», наприклад, форвард, ф'ючерс.

За цілями та механізмом реалізації валютні операції поділяються на:

- конверсійні;
- депозитно-кредитні.

Конверсійні операції – операції з купівлі-продажу узгоджених сум однієї валюти за іншу валюту за узгодженим курсом на певну дату.

Мета конверсійних операцій:

- міжнародна торгівля, туризм, інвестиції;
- спекулятивні валютні операції;
- хеджування валютних ризиків.

Депозитно-кредитні операції полягають у залученні та розміщенні тимчасово вільних коштів з метою отримання прибутку.

Через наявність великої кількості валютних операцій, адміністративне та технічне забезпечення їх виконання, сприяють утворенню гарних умов для взаємовідносин між суб'єктами ринку.

На сьогоднішній день події, що відбуваються у світі, є наглядним прикладом важливості впливу валютного ринку на економіку. Процес зростання світової кризи, демонструє тісний взаємозв'язок фінансової та валютної сфери.

1.2. Етапи розвитку валютного ринку України

Трансформація економічної системи, зумовлена розпадом Радянського Союзу, вимагала від України швидкої розбудови власної валютної системи. Проте відсутність належного інституційного забезпечення, глибока економічна рецесія, різка девальвація національної валюти, гіперінфляція та інші структурні чинники суттєво ускладнювали даний процес.

Протягом усього періоду незалежності, Україні досі не вдалося знайти такий режим утворення валютного курсу, який би сприяв тривалому економічному зростанню, стабільності грошово-кредитного сектору та міцності національної валюти. Періоди стабільності валютного курсу часто перериваються девальваційними кризами, з якими НБУ доводиться боротися не лише шляхом валютних втручань, але й застосовуючи інструменти адміністративного регулювання.

Провівши аналіз коливань обмінного курсу національної грошової одиниці, особливостей реалізації валютної політики у різні часові періоди та враховуючи вплив різних факторів на динаміку валютного курсу, можна відзначити, що еволюція системи валютних відносин в Україні пройшла 8 послідовних етапів. Протягом кожного з цих етапів параметри внутрішньої валютної системи країни зазнали певних структурних змін, що дозволяє визначити тривалість кожного періоду і встановити причини, які призвели до його завершення.

Перший етап (від серпня 1991 року до листопада 1992 року) характеризувався відсутністю національного законодавства в галузі валютного регулювання, недосконалістю монетарної та фіскальної політики, слабкою організацією банківської системи та численними макроекономічними невідповідностями. Крім того, через відсутність власної національної валюти, Україна продовжувала використовувати російський рубль, що збільшувало її залежність від зовнішнього емісійного центру, що не знаходився в межах країни.

Початок другого етапу (від листопада 1992 року до вересня 1996 року) був відзначений введенням в обіг на території України купоно-карбованця як готівкової та безготівкової національної валюти. Поява цієї національної грошової одиниці, навіть як тимчасової, стимулювала необхідність створення власної системи валютного регулювання та розвитку відповідної інфраструктури, яка сприяла б розвитку валютних відносин в країні. З кінця 1992 року, із створенням валютної біржі при НБУ, було запущено внутрішній валютний ринок [11].

Ще однією особливістю цього періоду було те, що НБУ в основному здійснював регулювання не валютної, а грошово-кредитної політики через надмірне кредитування уряду та реального сектору економіки. Це призвело до необмеженої емісії гривні, що спричинило гіперінфляцію, різкий впадок вартості національної валюти та подальше поглиблення економічного спаду.

Значущою подією на даному етапі також було ухвалення 19 лютого 1993 року Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю". Основні цілі цього декрету полягали в створенні правового фреймворку для регулювання валютних відносин і визначенні порядку проведення операцій з валютними цінностями на території країни. Цей декрет, разом із подальшими законодавчими актами і

рішеннями НБУ, служив основою для створення національного валютного законодавства.

Третій етап еволюції вітчизняної валютної системи (вересень 1996 року - серпень 1997 року) пов'язаний з проведенням грошової реформи та введенням гривні в обіг, що свідчило про стабілізацію грошової системи України. Унаслідок цього, протягом 1996-1997 років до України почали надходити зарубіжні інвестиції та позичкові ресурси. Це призвело до збільшення попиту на національну валюту та збільшення її вартості. Таким чином, НБУ довелося проводити валютні інтервенції, щоб поповнити золотовалютні резерви та уникнути ревальвації гривні [37].

Але на четвертому етапі (вересень 1997 року - лютий 2000 року) ситуація в корені змінилася. Загострення світової фінансової кризи призвело до різкого відтоку капіталу, переважно з країн, які переходили до ринкової економіки. В Україні це виявилось у погіршенні платіжного балансу та різкому падінні вартості гривні. Для зменшення наслідків цього негативного впливу на валютний курс, НБУ довелося вжити адміністративних заходів управління та встановити валютний коридор.

П'ятий етап (лютий 2000 року - квітень 2005 року) відзначався зупиненням спаду виробництва, зниженням рівня інфляції, подоланням бюджетного дефіциту та активізацією експортної діяльності. Всі ці фактори позитивно вплинули на зовнішньоторговельний баланс країни, що дозволило стабілізувати валютний курс та відновити торги на міжбанківському валютному ринку [41]. Протягом усього цього етапу НБУ, у контексті офіційного проголошення режиму плаваючого валютного курсу, фактично утримував курс на певному рівні, дозволяючи лише незначні коливання.

Шостий етап (квітень 2005 року - вересень 2008 року) характеризувався ревальвацією національної валюти, що урешті-решті призвело до дефіциту в сальдо поточного рахунку платіжного балансу. У

той же час сальдо фінансового рахунку стало позитивним, переважно завдяки зростанню зовнішньої заборгованості та, у меншій мірі, завдяки залученню іноземних інвестицій. Фактично, Україна нарощувала свій зовнішній борг і використовувала отримані кошти для фінансування імпортової діяльності.

Розгортання світової фінансової кризи значно вплинуло на функціонування вітчизняного валютного ринку. Починаючи з кінця 2008 року, ситуація на цьому ринку раптово погіршилася, що вимагало більш жорсткого регулювання валютних відносин. Цей період можна охарактеризувати як початок сьомого етапу розвитку валютної системи України, який тривав від жовтня 2008 року до січня 2014 року. Основною причиною погіршення ситуації було значне зменшення іноземної валюти, яка надходила з-за кордону, через економічну рецесію у країнах, що були головними інвесторами та кредиторами нашої економіки. Крім того, загострення кризових явищ в Україні також було спричинене зниженням доходів від експорту продукції через падіння світових цін на традиційні товари експорту [18].

Після різкої девальвації національної валюти наприкінці 2008 року наступні роки характеризувалися тривалою стабільністю валютного курсу. Однак високі темпи інфляції в Україні та зниження валютних курсів у країнах-основних торговельних партнерах призвели до зміцнення реального ефективного обмінного курсу гривні та погіршення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на внутрішньому та зовнішніх ринках [8].

Але, незважаючи на економічні передумови, НБУ продовжував утримувати курс національної валюти на стабільному рівні, що призвело до втрати значної частини золотовалютних резервів країни. Зокрема, протягом 2011-2013 років резерви України зменшилися майже вдвічі. Чим більше НБУ намагався закріпити курс гривні, тим сильніший був тиск на неї з боку

різних чинників, і тим більше ресурсів потрібно було виділяти на його підтримку.

Револьюційні події наприкінці 2013 року та розв'язання військового конфлікту на Сході країни, а пізніше і повномасштабне вторгнення в Україну, спричинили погіршення ситуації на валютному ринку України. Паніка серед підприємств щодо можливої девальвації гривні, масовий відтік капіталу з банківської системи, глибокий спад економіки та експансійна грошово-кредитна політика центробанку спричинили різке знецінення національної грошової одиниці. Саме з розхитуванням валютного курсу гривні пов'язаний перехід до восьмого етапу становлення вітчизняної валютної системи, який триває і донині.

Протягом останніх 10 років в Україні спостерігалися значущі зміни на валютному ринку, які варто врахувати в аналізі розвитку валютного фонду. Однією з ключових подій було впровадження реформ у сфері валютного регулювання та лібералізації капітальних рухів. Ці заходи сприяли створенню більш гнучкого та конкурентоспроможного валютного середовища. Додатково, важливим етапом було введення нових інструментів та механізмів для забезпечення стабільності валютного ринку. Розвиток електронних торговельних платформ, вдосконалення системи розрахунків та розширення фінансових послуг сприяли підвищенню ліквідності та забезпеченню більш ефективного функціонування ринку.

Крім того, урядові та Національному банку вдалося розробити та впровадити стратегії, спрямовані на підтримку стабільності національної валюти та збалансованого зовнішнього сектору. Це сприяло зменшенню валютних ризиків та підвищенню довіри міжнародних інвесторів до українського валютного ринку.

Таким чином, можна підсумувати, що система валютних відносин в Україні пройшла складний шлях розвитку. Після набуття економічної незалежності наша країна вибудовувала структуру валютної системи та

шукала ефективні механізми її регулювання. Численні помилки в реалізації валютної політики неодноразово порушували довіру до національної валюти та вибухово впливали на валютний ринок. Однак, незважаючи на всі ці труднощі, стабілізація внутрішньої та міжнародної політичної ситуації дають підстави для надій, що гривня в майбутньому стане символом стабільності та набуде статусу справжнього образу української державності.

1.3. Особливості регулювання валютного ринку в Україні

Розвиток сучасних ринкових умов господарювання призводить до поширення глобалізації валютних відносин між державами. Проте, навіть беручи до уваги величезну сукупність економічних знань та еволюцію розвитку грошових відносин, досі не сформовано єдиного механізму в сфері регулювання даних відносин. Це пояснюється величезною кількістю різних чинників та факторів, які впливають на механізм функціонування даних відносин, а також багатогранністю та різноманіттям умов, в яких вони здійснюються.

В загальній системі економічних відносин можна виокремити систему валютних відносин, яка посідає дуже важливу роль в розвитку міжнародних економічних зв'язків. Виявлення дисбалансу національної економіки держави спричиняє порушення всієї системи грошових відносин, в тому числі й валютних, так як дані процеси не проходять безслідно, та навпаки, зміни в міжнародних валютних відносинах в свою чергу спричиняє вплив на економіку держави зокрема. Тобто, як ми бачимо, валютні відносини являють собою невід'ємну частину світового ринкового господарства, проникаючи цим самим в усі сфери діяльності суб'єктів всіх країн.

Розвиток валютних відносин сприяє:

- посиленню міжнародного економічного співробітництва;

- поглибленню міжнародного поділу праці;
- структурній трансформації всього світового господарства.

Взаємопов'язаність національної економіки держави із міжнародним економічним розвитком та процесом суспільного відтворення праці вказує на значний вплив валютного курсу на всі без винятку економічні сфери. В цьому розумінні валютний курс відіграє роль державного інструменту регулювання та індикатора визначення економіки держав, з якими відбувається посилення економічних зв'язків. А так, як ми вище розглядали особливості плаваючого та фіксованого валютних курсів, то можемо сказати, що для даних відносин жоден із них не підходить повною мірою, тому на практиці широкого застосування набув змішаний тип валютного курсу, який полягає у ринковому механізмі визначення курсу валюти із втручанням та впливом на нього державного регулювання [57].

Оскільки валюта та валютний курс – це поняття, які не можуть існувати окремо одне від одного, тоді логічно буде зазначити, що регулювання валюти включає в себе регулювання й валютного курсу такої грошової одиниці. Дослідження наукової літератури дало змогу виявити різноманітність поглядів щодо визначення валютного регулювання. Сукупність даних поглядів можна представити за допомогою таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Сукупність поглядів щодо визначення валютного регулювання

Джерело	Сутність визначення
Енциклопедія банківської справи України [25]	Валютне регулювання представляє собою впорядковану систему взаємин між суб'єктами господарсько-фінансової діяльності, пов'язану з використанням валютних цінностей, яка регулюється національним законодавством та міжнародними домовленостями. Ця система визначає порядок здійснення міжнародних розрахунків та проведення валютних операцій.

Продовження таблиці 1.1

С. Боринець [9]	Валютне регулювання є одним з методів державного впливу на міжнародні економічні взаємини, спрямованою на організацію контролю за міжнародними розрахунками та упорядкування процедур проведення операцій з валютами та валютними цінностями.
О. Береславська [6]	Валютне регулювання охоплює діяльність держави, спрямовану на організацію контролю за міжнародними розрахунками та встановлення правил для проведення угод з валютними цінностями. Це завдання полягає у визначенні структури валютних відносин та нагляді за виконанням валютних операцій, наданням кредитів та позик іноземним юридичним та фізичним особам, регулюванні переміщення валюти за межі країни, забезпечуючи при цьому рівновагу платіжного балансу та стабільність національної валюти.
Б. Лапчук [32]	Валютне регулювання визначає спосіб проведення міжнародних розрахунків та здійснення валютних операцій відповідно до національного законодавства та міжнародних домовленостей

Джерело: складено автором на основі узагальнення інформаційних даних

Валютне регулювання представляє собою спосіб, яким держава впливає на учасників валютних операцій, з метою досягнення своїх економічних цілей. Цей вплив здійснюється через відповідні законодавчі акти. Таким чином, валютне регулювання можна розглядати як послідовність заходів, які вживає держава для стабілізації або зміни існуючих валютних відносин [17].

У державі, валютне регулювання виконується через формування норм та правил, шляхом укладення міжнародних угод та видання нормативних актів, що стосуються сфери валютних відносин. Цей нормативний підхід має важливе значення для забезпечення відповідної валютної політики держави, організації валютних зв'язків та встановлення правового режиму операцій з валютними цінностями [48].

Валютне регулювання поряд з іншими завданнями передбачає вплив органів державної влади на валютний обмінний курс через зміни певних економічних параметрів. Тому визначення фундаментальних факторів

впливу на валютно-курсову динаміку набуває принципової важливості в контексті формалізації трансмісійного механізму валютного регулювання.

Дослідження сутності валютно-курсового регулювання неможливо розглядати без визначення основних елементів даного процесу, таких як: суб'єкти, об'єкти, цілі, завдання, функції, принципи, методи та інструменти.

До суб'єктів валютно-курсового регулювання в межах однієї держави можна визначити наступні (рис. 1.1).

Слід зазначити, що валютно-курсове регулювання повинно здійснюватися за допомогою визначеної системи нормативно-правових засобів. Таку систему вчені розглядають як окремий інститут регулювання.

Щодо об'єкту валютно-курсового регулювання, то ним виступають економічні відносини, які підлягають впливу державних та міжнародних органів регулювання задля досягнення визначених економічних цілей.

А. С. Гальчинський правильно вказує, що у рамках функціонування ринкової економіки, ключовим об'єктом валютного регулювання є курс національної валюти. Зміни у цьому курсі мають суттєвий вплив на розвиток внутрішніх економічних процесів та зовнішньоекономічних позицій конкретної країни [16].

Джерело: згідно інформаційних джерел [6, 39]

Рис. 1.1. Суб'єкти валютно-курсового регулювання

Дії валютно-курсового регулювання здійснюють вплив не лише на саму валютну систему та валютний курс, а й на інші об'єкти, під які підпадають:

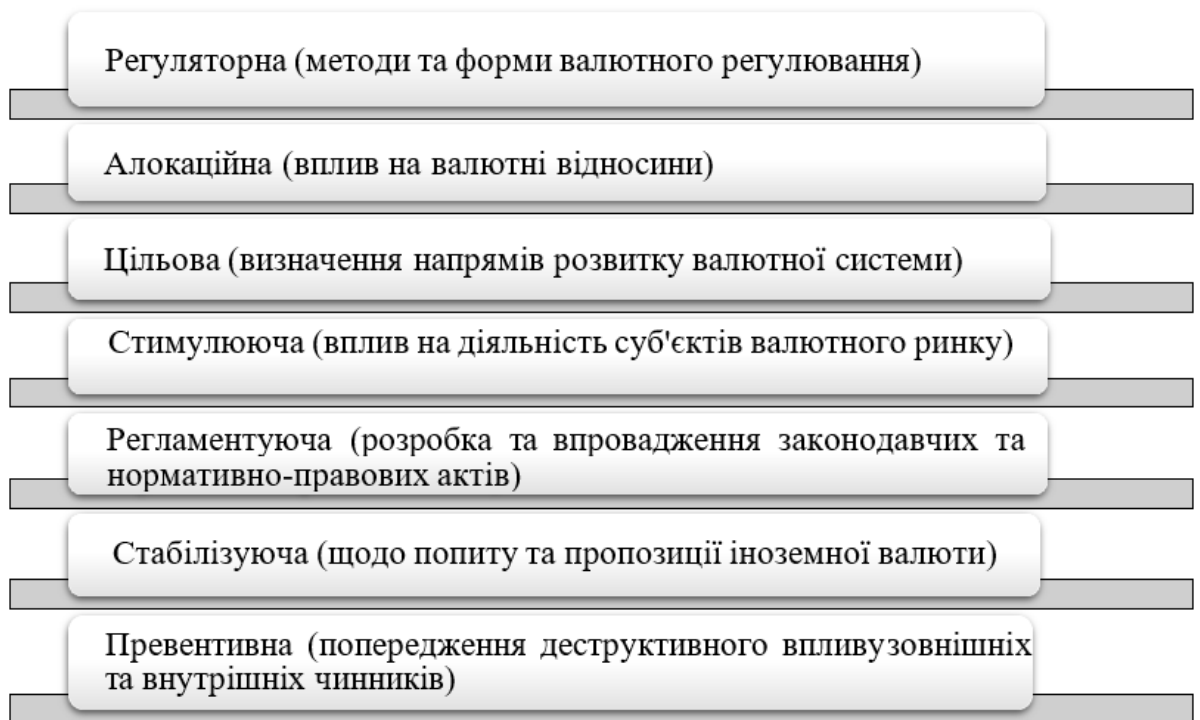
- внутрішні ринки обміну валюти;
- стан платіжного балансу країни;
- умови, за яких економічні суб'єкти можуть здійснювати операції з іноземною валютою та іншими валютними цінностями;
- процедури та правила розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Основні завдання, які виконуються валютно-курсовим регулюванням різні джерела подають по-різному, тому ми вирішили їх узагальнити наступним чином [17, 38, 40]:

1. Заходи для збереження покупної спроможності національної валюти шляхом скорочення впливов, що впливають на неї.
2. Встановлення оптимального обмінного курсу для забезпечення балансу в експортно-імпортних операціях.
3. Порядок використання іноземної валюти, що формує тенденції на валютному ринку.
4. Захист прав власності на валютні активи.
5. Визначення статусу національної валюти через режим конвертованості.
6. Організація механізму формування курсу, захисту та забезпечення адекватної конвертованості національної валюти.
7. Регулювання функцій іноземної валюти в платіжному процесі.
8. Організація внутрішнього ринку із торгівлі валютою.
9. Регулювання валютних операцій у банківській сфері.
10. Контроль за рухом валютного капіталу та захист іноземних інвестицій.
11. Встановлення режиму та обмежень щодо переміщення валютних цінностей через кордон.
12. Забезпечення сталого джерела внесення іноземної валюти на національний валютний ринок.

Таким чином, можна сказати, що завдання валютно-курсового регулювання залежить від визначення державою її основних цілей в даному напрямку, а ключовий зміст даного завдання полягає у створенні економічних умов в державі, які б забезпечували ефективну діяльність суб'єктів валютних відносин як всередині самої держави так та на міжнародному рівні.

Тепер варто розглянути функції валютно-курсового регулювання. В цьому питанні теж немає єдиної згоди між науковцями та дослідниками, тому проведемо узагальнення та виокремлення найсуттєвіших із них (рис. 1.2).

Джерело: згідно інформаційних джерел [7, 26, 31]

Рис. 1.2. Функції валютно-курсового регулювання

Наступним елементом, що характеризує сутність функціонування валютно-курсового регулювання – це його принципи. Серед яких найважливішими вважаються наступні [26, 39]:

- цілісність та комплексність;
- доцільність;
- гнучкість реагування;
- безперервність контролю;
- стабільність;
- упорядкованість;

- єдність;
- справедливість;
- узгодженість та рівноправність;
- своєчасність та послідовність;
- передбачуваність;
- інформативність;
- захищеність.

Можна вважати, що дотримання даних принципів валютно-курсового регулювання становитиме запоруку підвищення ефективності державного впливу на економіку та систему валютних відносин держави.

Таким чином, ми розглянувши в даному питанні визначення поняття валютно-курсового регулювання та основні елементи даного процесу, можемо сказати, що саме ця сукупність становить собою сутність та значення валютно-курсового регулювання в сучасних ринкових умовах господарювання.

Як зазначалось нами вище, валютно-курсове регулювання в державі здійснюється багатьма суб'єктами даних економічних відносин, проте вирішальну роль у цьому процесі грає саме центральний банк країни (в більшості випадків, проте не однозначно).

Сучасні ринкові умови господарювання вимагають застосування ринкових механізмів регулювання валютно-курсових відносин, проте цього недостатньо, щоб надійно захистити та зменшити можливості негативного впливу ринкових стрибків валютних курсів на економіку держави. Саме з цією метою кожна країна самостійно визначає свій державний орган, який має право впливати на регулювання валютних відносин всередині своєї держави та у процесі здійснення міжнародних відносин з іншими країнами. Більшість країн таким державним органом визначає центральний банк, проте деякі держави дані функції покладають на уряд.

У процесі реалізації валютно-курсових відносин центральний банк являється основним рушійним важелем, який здійснює активний вплив на всіх суб'єктів даного процесу на національному та міжнародному рівні. Проте найбільшого впливу зазнають комерційні банки, так як центральний банк має змогу здійснювати вплив на їхню кредитну активність, яка визначає динаміку грошової маси. Це визначено тим, що зміна грошової маси відбувається за допомогою депозитно-позичкових операцій банківських установ.

Як добре всім відомо, загальний стан економіки держави значною мірою залежить від розвитку її грошово-кредитної та валютної систем, це та визначає важливість та актуальність державного регулювання обидвох зазначених систем. Успішність функціонування валютної та грошово-кредитної систем може бути забезпечена лише в тому випадку, коли держава через центральний банк спроможна буде впливати на масштаби та характер операцій комерційних банків.

Такі механізми впливу відіграють важливу роль в наступних напрямках:

- у процесі організації валютних відносин;
- в регулюванні валютного ринку держави;
- при здійсненні конкретних валютних операцій комерційними

банками. Таким чином постає питання формування ефективної організації діяльності центрального банку в сфері валютного регулювання. Світовий досвід показує, що валютні відносини вимагають ринкового та державного регулювання, як ми та вважали. Це обґрунтовується тим, що валютний ринок функціонує під впливом попиту та пропозиції на валюту та їх курсового співвідношення. Так, ринкове регулювання виконує закон попиту та пропозиції та закон вартості. Дія цих законів в конкурентних умовах діяльності валютних ринків забезпечує відносну еквівалентність обміну

валют, відповідність міжнародних фінансових потоків потребам світового господарства, які пов'язані із рухом товарів, послуг, капіталів та кредитів. Ціновий механізм та сигнали динаміки валютного курсу дає змогу економічним агентам дізнаватись про потреби покупців валют та їх можливу пропозицію на ринку. Ринок тут виконує інформативну функцію, яка полягає у наданні необхідної інформації про стан валютних операцій.

Варто зазначити, що центральний банк в більшості країн виступає основним органом реалізації валютної політики, але в деяких країнах його роль зменшують, надаючи певні вповноваження спеціально створеним валютним бюро.

Основні положення центрального банку в сфері валютного регулювання та валютного контролю передбачають реалізацію ним цілого ряду важливих завдань валютної політики, які спрямовані на такі процеси [27]:

- Встановлення режиму обмінного курсу національної грошової одиниці;
- Регулювання валютного ринку країни, у т. ч. регулювання поточних валютних операцій та операцій, пов'язаних із рухом капіталів;
- Регулювання ринку дорогоцінних матеріалів у країні
- Реалізація заходів валютного контролю

Центральний банк дані заходи на практиці реалізує шляхом наповнення валютної політики, а також через визначені державою обсяги та масштаби регулювання валютної сфери економічних відносин.

Щодо встановлення режиму обмінного курсу національної грошової одиниці, то дане завдання центральний банк виконує із допомогою визначення порядку розрахунку та особливостей регулювання валютного курсу в межах певної держави. Необхідність встановлення режиму валютного курсу полягає у потребі взаємообміну валюти під час здійснення

різних господарських та економічних операцій, які вимагають реальної оцінки фінансової вартості активів.

Вище ми розглядали механізм формування валютного курсу та його основні види, проте варто тут відмітити, що в практичній діяльності все не зовсім так, як мало б бути: тут обмінні курси національних валют можуть мати певні відхилення від певних паритетів, а інколи їх динаміка може взагалі мати протилежний напрямок. Така ситуація може бути пояснена тим, що на паритет купівельної спроможності валютного курсу може впливати величезна кількість різних факторів, які важко визначити чи передбачити.

Таким чином, основні завдання, які виконує центральний банк в сфері державного регулювання валютно-курсових відносин визначає його головне місце в якості органу валютного регулювання. В цьому значенні сутність валютного регулювання полягає в підтримці економічної стабільності та створенні надійного фундаменту для розвитку міжнародних економічних відносин через вплив на валютний курс та пов'язані із ним операції.

Практичне здійснення валютно-курсового регулювання центральним банком охоплює велику кількість різних заходів, які можна умовно поділити на такі дві групи (рис. 1.3).

Джерело: згідно інформаційних джерел [7, 17]

Рис. 1.3. Заходи впливу валютно-курсового регулювання центральним банком

Таким чином, визначальна роль центрального банку країни в процесі здійснення валютно-курсового регулювання зумовлена активною участю у здійсненні адміністративного регулювання шляхом застосування нормативно- правових регламентів певних сегментів валютних відносин та банківських операцій, а також можливістю застосування економічних важелів впливу перш за все на найбільш задіяних в цьому процесі суб'єктів – комерційних банків. Таке поєднання даних заходів спричиняє сприятливі умови для діяльності центральними банками в сфері здійснення валютних операцій банківськими установами в зовнішньоекономічній діяльності та в підтримці валютного ринку всередині країни.

Розглядаючи регулятивну діяльність центрального банку на валютному ринку в цілому та банківських операцій зокрема, варто зазначити, що інструменти валютного регулювання, які використовуються під час реалізації завдань монетарної політики поділяються на ринкові та адміністративні. До економічних інструментів належать:

- 1) дисконтна політика;
- 2) проведення операцій з цінними паперами на вторинному ринку;
- 3) девізна політика.

До адміністративних інструментів належать:

- 1) регулювання рівня обов'язкових резервів;
- 2) встановлення лімітів відкритої та закритої валютної позиції;
- 3) ревальвація та девальвація валюти;
- 4) запровадження валютних обмежень

Також важливим елементом валютної політики держави та валютно-курсового регулювання виступає валютний контроль. Під цим визначенням мається на увазі сукупність заходів, спрямованих на забезпечення виконання встановлених державою законів, норм та правил проведення валютних операцій [46].

Поряд із центральними банками держав на міжнародному рівні створені інститути, які теж виконують регулятивні функції валютно-курсових процесів та операцій. До них можна віднести наступні: Міжнародний валютний фонд (МВФ), група Світового банку та Банк міжнародних розрахунків.

МВФ виступає як провідний глобальний фінансовий інститут, що має статус спеціалізованої установи ООН. Діяльність МВФ охоплює три ключові напрямки: надання фінансової допомоги країнам з від'ємним платіжним балансом за допомогою кредитів; регулювання міжнародних валютних відносин; постійний моніторинг світової економіки. Виділення кредитів визначається трьома ключовими факторами: потребами країни у

фінансових ресурсах для балансування платіжного балансу, обсягами її квоти в МВФ та дотриманням вимог Фонду. Механізм кредитування базується на тому, що МВФ реалізовує валюту, необхідну країні, за її національну валюту. Отримані кошти надходять до центрального банку позичальної країни та використовуються для формування валютних резервів [27]. Таким чином, ми бачимо, що роль центральних банків у регулюванні валютних відносин досить суттєва, адже такі відносини із загальним станом національної економіки тісно пов'язані та лише оперативне реагування та втручання дають змогу захистити та уникнути важких соціально-економічних наслідків валютних диспропорцій.

Висновки до 1-го розділу

У цілому, в цьому розділі було розглянуто основу валютного ринку та прослідковано його етапи еволюції. Також була виокремлена сутнісна роль валютно-курсового регулювання, яке включає в себе необхідність державного втручання у встановлення курсу валюти для захисту національної економіки від можливих спекулятивних дій з боку економічних суб'єктів. На додаток, було проаналізовано роль центрального банку країни у цьому регулюванні. Центральний банк виступає основним органом, що здійснює валютно-курсову політику та валютне регулювання, забезпечуючи три ключові функції: регулювання валютних курсів, вплив на обстановку на валютному ринку та нормування валютних операцій. Він впроваджує ці заходи, використовуючи як інструменти ринкового впливу, так та засоби державного регулювання. Практично всі дії комерційних банків також піддаються впливу центрального банку, оскільки останній має можливість впливати на них непрямо, використовуючи різноманітні механізми та інструменти. Це визначає його головну роль у проведенні

внутрішнього валютного регулювання та організації зовнішньоекономічної діяльності в сфері валютних відносин.

Узагальнюючи, цей розділ надає глибокий та всебічний погляд на валютний ринок. Було ретельно розглянуто його основу та пройдено крізь різні етапи еволюції. Особлива увага приділена сутнісній ролі валютно-курсового регулювання, яке наочно демонструє важливість державного втручання у визначення курсу валюти для захисту національної економіки від можливих спекуляцій з боку економічних суб'єктів. Крім того, було ретельно проаналізовано роль центрального банку країни в цьому регулюванні. Центральний банк здійснює ключову валютно-курсову політику та валютне регулювання, виконуючи три основні функції: контроль за валютними курсами, вплив на ситуацію на валютному ринку та регулювання валютних операцій. Це досягається за допомогою ринкових інструментів та державного регулювання. Важливо зазначити, що вплив центрального банку також охоплює практично всі дії комерційних банків, оскільки він може впливати на них як безпосередньо, так та опосередковано, використовуючи широкий спектр механізмів та інструментів. Це визначає його ключову роль у здійсненні внутрішнього валютного регулювання та формуванні зовнішньоекономічних відносин у сфері валютних операцій.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз валютного ринку України

Як валютні ринки більшості держав світу, валютний ринок України у великій мірі показує стан економіки країни. За невеликий час його існування, історія була представлена декількома періодами, під час яких були використанні різні підходи регулювання. Становлення валютного ринку в Україні взаємопов'язане з процесами розбудови та реформування української економіки.

Валютний курс НБУ є серйозним елементом валютної системи, що встановлює зв'язок між зовнішнім світом та національною економікою.

Якщо брати до уваги, що частина українців знаходяться за кордоном та отримують заробітну платню за межами України, то ці надходження також можна вважати частиною інвестиційних надходжень до нашої держави.

В даний момент треба зауважити, що збільшується обсяг приватних грошових надходжень в Україну. В основному приватними переказними є грошові надходження, що отримуються в якості офіційної заробітної плати.

Найбільший обсяг грошових надходжень доходять за неформальними каналами. Напрямо до зростання переказів через кореспондентські рахунки банків, є свідченням про довіру суспільства до банківської системи України.

Аналіз процесу становлення вітчизняного валютного ринку засвідчує вагомий внесок НБУ в розбудову збалансованої та самодостатньої фінансової системи країни.

Основним положенням розвитку економіки країни є залучення міжнародних інвестицій, тому держава повинна бути економічно-

привабливою для потенційних інвесторів. Стабільна політична та фінансова система є характеристикою привабливого інвестиційного клімату. Але на даний час в Україні є ряд проблем у різних сферах економіки, які обумовлюють низьку привабливість для міжнародних інвесторів.

Основними економічними проблемами є прогресуюча девальвація, падіння курсу національної валюти, дефіцит механізмів утворення курсу та відсутність чіткості цін на іноземну валюту економічним реаліям. Тому слід знайти шляхи формування дійової валютної політики, як б правильно показувала потреби всіх суб'єктів економіки у встановленні сталого економічного розвитку. Першочерговим механізмом реалізації цієї цілі є оцінка реального валютного курсу та умов його формування.

Предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених були системи курсоутворення, діючих валютних режимів та чинників ціноутворення на валютному ринку. Основні напрацювання в цій галузі приділяли увагу оцінки стану валютного ринку формування рекомендацій щодо зміцнення національної грошової одиниці. Наприклад Д. Малащук виділив основні умови впливу на формування валютних курсів. Цей процес є дуже складним та відбувається під впливом багатьох факторів, що керують попитом та пропозицією валюти.

Валютний ринок України можна охарактеризувати високим рівнем ризику.

Під час формування плану свого розвитку, суб'єкти підприємницької діяльності користуються значенням курсу національної валюти, визначеного у Законі про державний бюджет на поточний рік. Той факт, що справжній валютний курс значно відрізняється від застосованого в розрахунках, негативно впливає на точність прогнозів та підвищує ризик підприємницької діяльності, а отже є причиною валютного ризику.

Основні приводи валютного ризику полягають у загальних факторах курсоутворення.

Як пише О. Поважний, чинники курсоутворення поділяються на технічні, фундаментальні та несподівані.

Оцінка технічних факторів здійснюється з використанням методів технічного аналізу, який ґрунтується на опрацюванні графічної інформації про колишні зміни показників валютного ринку. Створення наборів алгоритмів свідчення дій учасників ринків у схожих умовах є наслідком технічного аналізу.

Головними об'єктами прогнозування динаміки цін є попит та пропозиція фінансових цінностей та зміна курсу національної валюти. Основною історичною особливістю динаміки курсу є пошук сезонних закономірностей.

Сезонність означає закономірну зміну валютного курсу, яка з календарною циклічністю повторюється.

Слід зазначити, що на процес формування курсу в Україні впливає дуже багато факторів різних ознак. Поки що не щастить досягти рівноваги між обсягами попиту та пропозиції, навіть незважаючи на проведення реформ НБУ. Такий напрям створює негативні наслідки до прогнозування курсу долара, що порушує розрив між середньорічним та офіційним курсами.

Валютний ринок в Україні проявляє надзвичайно активний розвиток. Це демонструється відмінною амплітудою коливань курсу національної валюти відносно долара США та євро. Традиційними факторами, що спричиняють девальвацію національної валюти, є нестабільна економічна та політична обстановка, значний обсяг заборгованості перед іноземними кредиторами, негативний платіжний баланс, політична нестабільність та інші.

Цей стан обумовлений не лише умовами карантину для функціонування української економіки, а й ситуацією, що виникає переважно в більшості країн. Розповсюдження захворюваності COVID-19 з

початку 2020 року призвело до корекцій та тимчасового призупинення функціонування економічних, соціальних та інших сфер в Україні. Поглиблення складної ситуації в 2022 році було також обумовлене введенням воєнного стану.

Загалом можна зазначити, що стан розвитку валютного ринку в Україні має свої особливості. З одного боку, можна відзначити певні кроки до валютної лібералізації, які НБУ вживає. Однак з іншого боку, глобальні виклики, спричинені пандемією COVID-19, негативно впливають на динаміку розвитку валютного ринку. Наприклад, у 2021 році помітно знижується обсяг готівкових операцій з іноземною валютою, депозитів на депозитних рахунках банківських установ, а також операцій на міжбанківському ринку з іноземною валютою.

2.2. Аналіз динаміки змін валютного курсу України

За період з 2010 року до сьогодні курс гривні відносно долара США практично подвоївся (рис. 2.1). Подібні темпи зростання відзначилися та для євро.

До 2015 року НБУ вживав заходів для контролювання процесів ціноутворення на валютному ринку, зокрема шляхом встановлення "Валютних коридорів", що обмежували коливання курсу валюти.

Під впливом кризових подій в економічній системі країни, спричинених військово-політичними подіями 2014 року, виникла потреба вжити жорстких антикризових заходів на валютному ринку. Вони включали обмеження продажу валютних доходів, вимогу резервування гривні для покупки іноземної валюти, а також обмеження на покупку іноземної валюти фізичними особами.

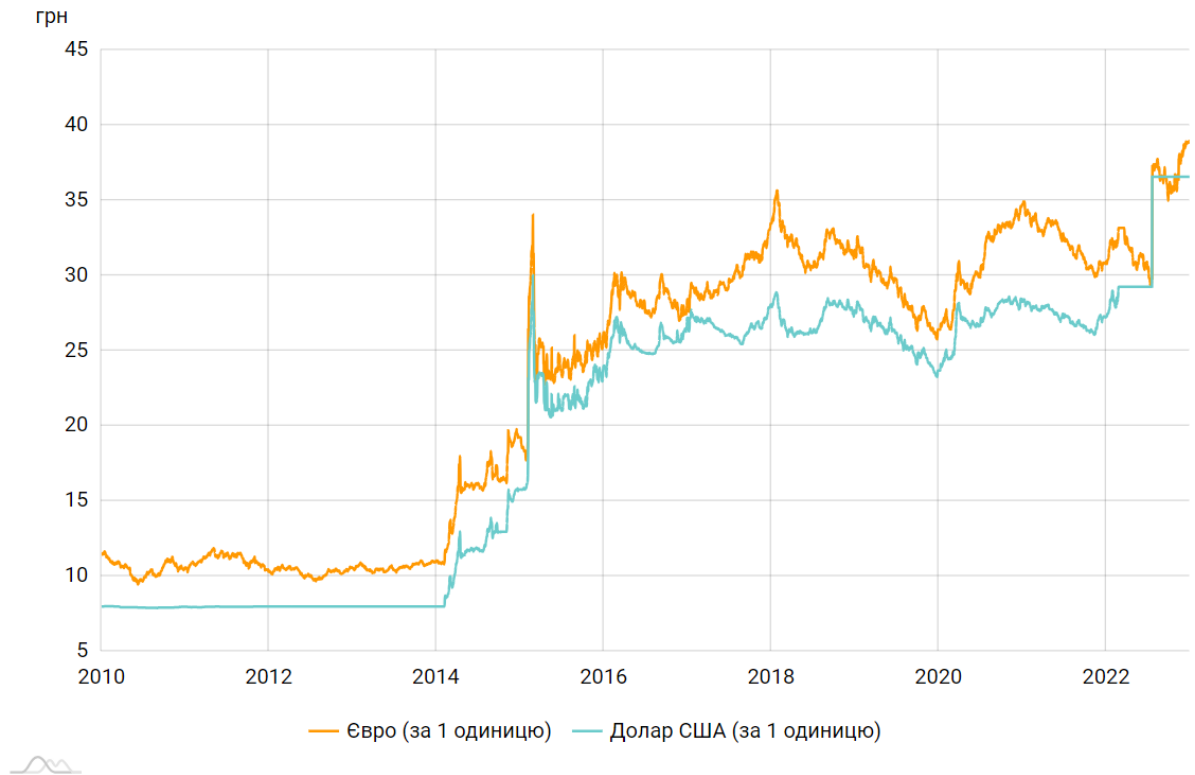
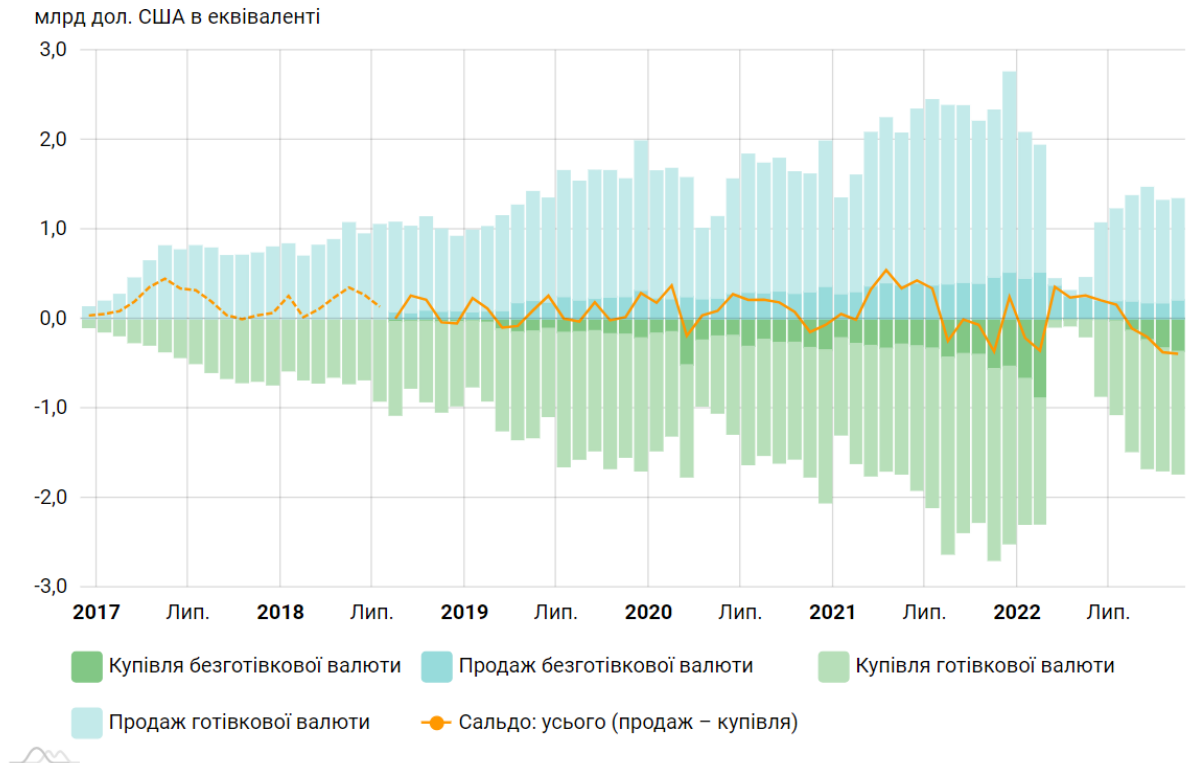

Рис. 2.1. Динаміка валютного курсу в період з 2010 по 2022 роки, в гривнях

Починаючи з лютого 2019 року, НБУ почав впроваджувати нові підходи до регулювання валютних операцій, поступово скасовуючи валютні обмеження. Також з 2015 року була запроваджена політика "вільної навігації" гривні, що означає перехід від валютного регулювання до цілей інфляції. Це означає, що банк більше не втручається в оцінку валютного ринку, а зосереджується на зниженні інфляції в країні.

За період з 2010 по 2022 роки Україна пережила кризовий 2014 рік, коли обсяги міжнародних резервів були скорочені до 7,533 млрд. дол. США. Протягом наступних років обсяги міжнародних резервів поступово зросли до початку 2022 року. Внаслідок військових подій, стабілізаційні заходи вразили також обсяг міжнародних резервів, які з початку 2022 року стрімко скоротились з 30,941 млрд. дол. США (у січні 2022 р.) до 22,387 млрд. дол.

США (у липні 2022 р.), але вже у жовтні цього року їх вдалось збільшити до 25,246 млрд. дол. США.

Джерело: за даними НБУ

Рис. 2.2. Операції фізичних осіб з купівлі/продажу іноземної валюти

Валютний ринок країни дійсно є важливим індикатором стабільності та надійності банківської системи, фінансового ринку та економіки в цілому. Зокрема, валютний ринок України відіграв значну роль під час першого дня повномасштабної військової агресії.

В цей час стали очевидними незвичні фактори, що вплинули на розвиток валютного ринку України. Сама агресія та її безпрецедентність спричинили серію подій, які вплинули на ринок: припинення роботи підприємств та банківських відділень, обмеження валютних операцій, тимчасове закріплення валютного курсу, поширення тривожних настроїв та паніки серед населення, масовий рух населення з метою міграції або

еміграції, збільшення рівня безробіття, зростання активності спекуляцій на ринку, несподівані зміни у рівні зовнішнього фінансування та міжнародної підтримки.

Ці події підкреслюють, як валютний ринок може бути вразливим та реагувати на непередбачувані події, особливо в умовах воєнного конфлікту та глобальних змін. Проте, наведені заходи, які були прийняті для реагування на виклики, підтверджують готовність та здатність валютного ринку та регуляторів впоратися зі складними ситуаціями, зберігаючи стабільність та рівновагу в економічних процесах.

За для гарантування стабільності національної валюти, проводиться результативна монетарна політика НБУ. За умов сучасної світової фінансової кризи, валютно-курсова політика країни, є головним аспектом впливу на фінансову безпеку.

Головною проблемою чинного законодавства, що має вплив на валютний ринок України, є його складність. Валютну галузь регулює дуже багато нормативно-правових актів та це має негативний ефект на діяльність валютного ринку.

Крім того, труднощів додає той факт, що валютні обмеження мають тільки дозвільний характер.

Основна ціль НБУ – це зняття у певній послідовності всіх валютних обмежень та перебудова до режиму вільного руху капіталу.

За даними на 1996-1997 роки, валютний ринок України вперше досягнув стабільності валютного курсу. До цього всі спроби закінчилися провалом. Наслідком цього біли емісійні впливи бюджетних витрат та негативний вплив бюджетної політики.

З метою залучення міжнародних інвестицій в 1997 році, постановою Кабінетів Міністрів та НБУ, було створено валютний коридор, для встановлення валютного курсу національної валюти (1,76-1,91 грн. за долар США). Але після 1999 року, стало очевидним, що далі було неможливо

утримувати обмінний курс у межах встановленого валютного коридору, бо це може спричинити вичерпання золотовалютних резервів НБУ. Тому було вирішено ввести плаваючий валютний курс, та починаючи з 2000 року, валютно-курсова політика знову почала формувати стабільність номінального курсу гривні до долару США.

Бюджетна політика зазнала радикальних модифікацій у 2000-2003 роках.

Рівень дефіциту бюджету не перевищував 1% від ВВП.

Станом на 2005-2007 роки, НБУ утримував курс гривні до американського долару на рівні 5,06.

За період 2010-2013 років, гривня стабілізувалася на валютному ринку на рівні 7,91-7,99 гривень за долар США. Проте не спостерігалось економічного зростання та збільшення інвестицій.

З початком 2014 року, НБУ зіштовхнувся з проблемою нової валютної кризи, яка була зумовлена наслідками геополітичного шоку в економіці та розтрачанням міжнародних резервів для задоволення попиту та пропозиції на валютному ринку. Як наслідок – початок обвальної девальвації гривні та стрімка інфляція. А напруження на сході України стало причиною негативних наслідків для всього виробництва.

Після 2014 року валютний курс гривні до долару почав стрімкий ріст, що становив в 2015 році майже 55%. Це було пов'язано з військовим конфліктом на Донбасі.

5 березня 2016 року НБУ видав постанову №410 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України».

2017 рік ознаменував зміни тенденцій на валютному ринку України. Причиною цього стала підвищення попиту на іноземну валюту на тлі впливу тимчасових факторів.

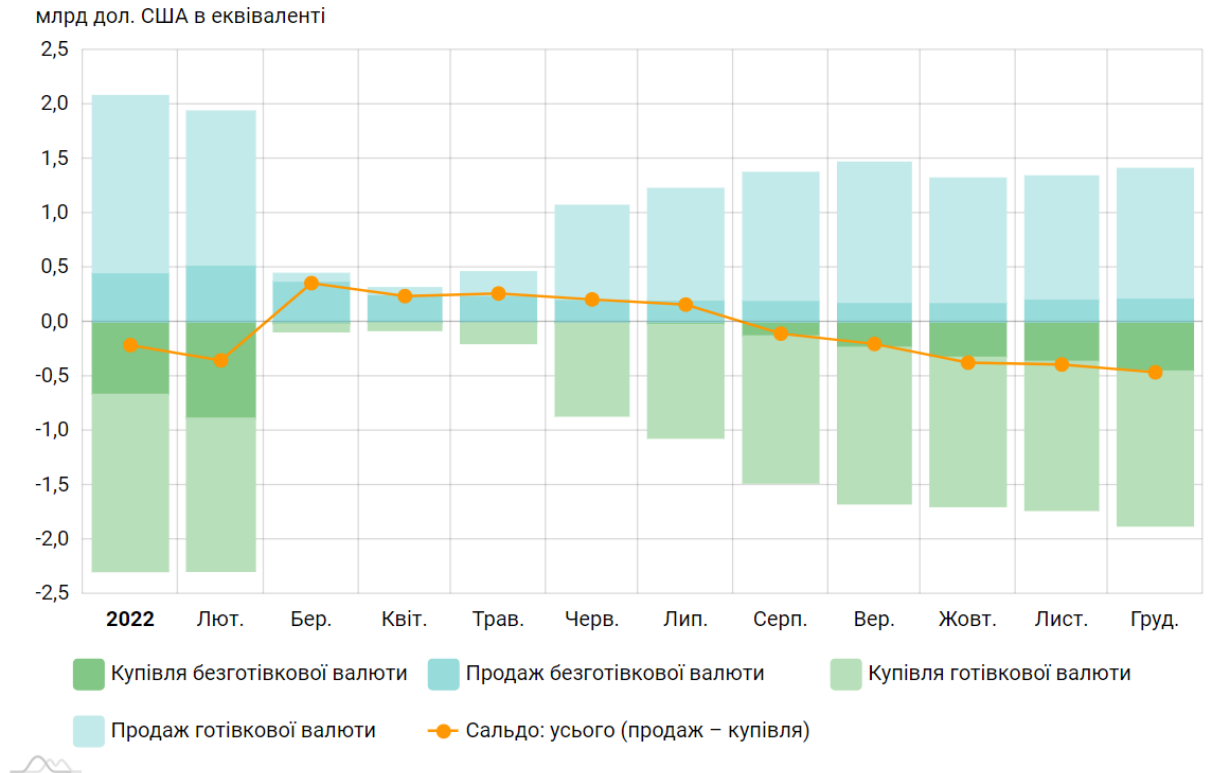
На період 2018-2020 років, ситуація на валютному ринку відносно стабілізувалась, але з початком пандемії COVID-19 дуже швидко

підвищився попит на долар та ціна на нього. Щоб стримати падіння гривні, НБУ продав приблизно 350 мільйонів доларів США із валютних запасів.

Реакція НБУ на виклики, пов'язані з воєнним станом та кризою, була важливим кроком для стабілізації валютного ринку. Постанова № 18 від 24.02.2022 року "Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану" надала необхідну основу для захисту фінансової безпеки фізичних та юридичних осіб в умовах військового конфлікту. Напередодні воєнної агресії, рішення НБУ включало обмеження та заборони на різні операції з валютою для забезпечення стабільності.

З часом, коли стан справ трохи збалансувався, НБУ провів корекції щодо початкових обмежень та заборон, проте негативний вплив військової ситуації на економіку та фінансовий ринок продовжує відчуватися. Воєнний конфлікт призвів до зупинення діяльності багатьох підприємств, зростання безробіття, міграції та еміграції населення, що вразило стан валютного ринку.

На початку 2022 року спостерігалася популярність іноземної валюти серед населення, навіть при стабільному валютному курсі, але вибух війни призвів до значних змін у попиті та поведінці населення. Заходи НБУ, такі як обмеження та тимчасове фіксування валютного курсу, допомогли згладити реакцію ринку та панічні настрої, що спричинили період мінімальних торгівлі готівковою валютою. Проте, з часом зростання обсягів продажу готівкової валюти з боку фінансових установ свідчить про знову нарощування невпевненості та негативних тенденцій на валютному ринку.

Джерело: за даними НБУ

Рис. 2.3. Динаміка операцій з іноземною валютою та середньомісячний валютний курс в Україні під час воєнного стану

Ця ситуація підкреслює, як непередбачувані події можуть дуже сильно вплинути на валютний ринок та вимагають гнучкості та швидкої реакції від регуляторів та уряду для забезпечення стабільності та фінансової безпеки.

Починаючи з 24 лютого 2022 року, було встановлено фіксований курс гривні на рівні 29,25 грн за 1 долар США, та цей курс був подальше скоригований 21 липня поточного року до 36,57 грн за 1 долар США. Ці дії сприяли стабільному функціонуванню всієї фінансової системи країни. На сьогоднішній день фінансові установи задовольняють потреби населення в готівковій валюті, але лише на 2/3 від розмірів, що були в 2021 році, при залишеному фіксованому курсу 36,57 грн за 1 долар США. Дуже помітно, що існує незначне відхилення фактичного курсу покупки долара США від

офіційного рівня. Це свідчить про відсутність паніки на ринку та загальну ефективність грошової політики державного регулятора.

Відповідні заходи для стабілізації ситуації також відобразились на обсягах міжнародних резервів. Починаючи з початку цього року, ці резерви швидко зменшилися з 30,941 млрд. доларів США (у січні 2022 року) до 22,387 млрд. доларів США (у липні 2022 року). Однак, до жовтня цього року вдалося збільшити їх до 25,246 млрд. доларів США.

Важливо відзначити, що з метою вилучення з обігу певної кількості готівки в національній валюті та здержування інфляції, в червні 2022 року НБУ підвищив облікову ставку з 10 до 25 % річних. Це підвищило привабливість депозитних вкладів в національній валюті. Цей крок разом з особливим психологічним аспектом - збереження довіри населення (вкладників та отримувачів послуг) до банківських установ - узагальнено призвело до зростання обсягів депозитів на рахунках населення та юридичних осіб.

Додатково, значущим досягненням для України було отримання приблизно 25 млрд доларів США (станом на 1.11.2022 року) від міжнародних партнерів у вигляді безповоротних грантів та пільгових кредитів. Окреме важливе досягнення для стабілізації валютного ринку полягало у укладенні угоди про можливість експорту зерна вітчизняними агровиробниками, що призвело до відповідних валютних надходжень до країни.

Психологічний фактор має значний вплив на функціонування валютного ринку, особливо в умовах війни та кризи. Поведінка широких верств населення, їх страхи, недовіра та емоції можуть суттєво вплинути на рухи на валютному ринку та валютний курс. Психологічний фактор може призвести до паніки, коли люди починають масово купувати іноземну валюту через страх втратити вартість своїх заощаджень через нестабільність національної валюти. Це може викликати прискорену девальвацію

національної валюти та подальше погіршення економічної ситуації. Негативні емоції та недовіра можуть також спричинити відсутність довіри до банківської системи, що призводить до виведення коштів з банків та валютизації. Це може змусити центральний банк вживати додаткові заходи для стабілізації ситуації на ринку. Управління психологічним фактором може бути складною задачею для влади та регуляторів. Необхідно активно співпрацювати з громадськістю, пояснювати реальний стан речей та вживати заходів для збереження стабільності валютного ринку. За дослідженнями вчених, фінансовий сектор, та зокрема валютний ринок, відзначається великою чутливістю до зміни економічної ситуації та поведінки економічних акторів, оскільки це має значний вплив на потік грошей у різних валютах, створення дефіциту чи надлишку валюти [20].

Тенденції на валютному ринку, що визначаються поведінковими аспектами, походять з системних прогалин та часто нестабільної достовірності інформації про поточний стан та можливі наслідки ризиків та криз, а також відображають емоційні реакції великої частини населення при прийнятті рішень. Експерти валютного ринку виділяють кілька основних факторів поведінки, які можуть призводити до нерациональних виборів, включаючи сприйняття бажаного як дійсного, прагнення до легкого та чрезмерного збагачення, потребу підтвердження правоти, групове мислення, нахил до песимізму, перекладання відповідальності, фіксацію на минулому досвіді, відчуття недостатньої обізнаності, надмірну впевненість тощо.

Кінець лютого 2022 року виокремився як один із найбільш важливих періодів, коли поведінковий підхід зазнав виявів в усіх галузях економіки, фінансів, політики та суспільства загалом. Непередбачуваність майбутнього викликала навіть необґрунтовані рішення не лише на валютному ринку, але й на ринках товарів та послуг. Раніше відомі форми поведінкових факторів тепер набули зміненого значення, яке сильно вплинуло на ситуацію.

Зокрема, у звичайних обставинах суб'єкти валютного ринку, піддавшись бажанню швидкого збагачення, могли активно втручатись в операції з іноземною валютою, сподіваючись на вигоду від зростання її курсу. Однак з початком війни більшість населення зосередило свою увагу на вирішенні невідкладних проблем, тоді як лише невелика частина продовжила віддавати перевагу валютним заощадженням, опираючись на досвід минулих криз та обмежену інформацію.

Цей період також супроводжувався загрозою хаосу на валютному ринку, оскільки поведінкові фактори стали неоднозначними, емоції загострилися, а загальна ситуація в країні ускладнилася.

Раніше вже був спостережений високий ризик валютної паніки, яка могла б викликати збільшення курсу валюти, різке падіння пропозиції на ринках, а також стрімкий ріст інфляції. Проте, вразливий фінансовий стан був подоланий завдяки стійкості банківської системи України під час великого стресу та кризи.

Очевидно, що успішна стабілізація валютного ринку була досягнута завдяки постійному та систематичному інформуванню громадян про стан банківської системи та валютного ринку, а також вчасному розголошенню планів щодо врегулювання та стабілізації загальної соціально-економічної ситуації в країні.

2.3. Тенденції розвитку валютного ринку України

Головною метою розвитку економіки України є процеси співробітництва з провідними країнами світу та інтеграція до Європейського Союзу. Тому регулювання валютного ринку має важливе місце у сучасних наукових дослідженнях.

Активність із питань валютного керування, починаючи з 1993 року, підпорядковувалась Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему

валютного регулювання». Законодавство здійснювало дуже жорсткий контроль над операціями на валютному ринку, щоб залишити капітал в Україні, за для стабілізації економіки.

6 червня 2018 року Декрет змінив Закон України «Про валюту та валютні операції», який вступив у виконання з 7 лютого 2019 року. Основна ціль даного закону – це послаблення валютного контролю в державі, модернізація умов міжнародних трансфертів та спрощення операцій валютного обміну.

Якщо порівнювати наш досвід переходу до лібералізованого валютного контролю з провідними країнами, то можливо помітити спільні риси. Але з послабленням контролю валютних операцій, з'являється інша проблема у вигляді високого рівня тінізації та відмивання доходів. Це є причинами негативних умов для ведення бізнесу в середині країни та при проведенні зовнішньоекономічної діяльності.

Несприятливі фактори стали каталізаторами введення нового законодавства щодо валютного регулювання - Закон України «Про валюту та валютні операції». Головною перевагою для суспільства можна вважати нову процедуру обміну онлайн, а також збільшення засобів для валютних операцій з країнами ЄС.

У цілому Закон України «Про валюту та валютні операції» при поглибленому огляді має деякі обмеження, хоча та позиціюється як перехід до лібералізованого валютного контролю.

НБУ має на меті створити вільний рух капіталу та знати всі обмеження.

Дослідження валютного ринку розкрили, що це складний механізм, що включає багато компонентів. Ключовими елементами цього механізму є важелі та стимули валютного регулювання, нормативна база для суб'єктів ринку, наявність міжнародних договорів та угод, що регулюють міжнародні відносини. Проте наявний механізм функціонування валютного ринку не є

ідеальним. Зміни в зовнішньому середовищі, нові вимоги та виклики також вимагають внесення коригувань.

Останні події в Україні та у світі демонструють, наскільки важливий вплив має валютний ринок на економіку. Воєнний стан в Україні та світова криза показали, наскільки глибоко взаємопов'язані політична, економічна, грошово-кредитна та фінансова сфери. При певних обставинах вони можуть мати надзвичайно сильний вплив на ключові галузі економічної діяльності та загальну фінансову безпеку.

З метою розробки пропозицій щодо удосконалення валютного ринку був проведений SWOT-аналіз викликів, загроз та позитивних аспектів його функціонування в Україні. Результати аналізу наведено у таблиці 2.2.

Слід відзначити, що валютний ринок має значні переваги, зокрема в підвищенні ефективності валютного регулювання. Важливим кроком стало перехід НБУ від прямих обмежень курсу до визначення цільового рівня інфляції. В даний час центральний банк володіє інструментами для швидкого реагування на зміни валютних курсів, включаючи валютні інтервенції для стабілізації курсу під час значних коливань.

Також можливості включають в себе фінансові реформи в секторі фінансів, що можуть сприяти короткостроковій окупності. Україна також відкрита для іноземних інвестицій, а уряд вживає заходів для залучення іноземних інвесторів.

За сучасних умов, слабкістю розвитку валютного ринку є нестабільна банківська система та недовіра населення до банків, що утруднює зростання валютних депозитів. Недостатня довіра також впливає на банківську систему, яка поки що не надто надійна через відсутність ефективної системи державних гарантій для різних видів депозитів та операцій.

Низька довіра іноземних партнерів та міжнародних фінансових організацій до НБУ також визначається як проблема.

Таблиця 2.2

SWOT- аналіз валютного ринку України

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
1. Чітко визначений механізм контролю за монетарною політикою НБУ. 2. Ефективне використання оперативних інструментів для реагування на зміни у ринковій кон'юктурі. 3. Гнучка та адаптована до ситуації валютна стратегія, відповідна поточному стану. 4. Застосування методів інфляційного таргетування для впливу на економічні показники. 5. Компетентне та оперативне регулювання ринкових процесів з боку НБУ.	1. Політична невпевненість та нестабільність. 2. Постійний дефіцит міжнародних резервів. 3. Обмежений рівень довіри населення до фінансового ринку. 4. Недостатня включеність фінансового ринку, зокрема валютного. 5. Недовіра до національних регуляторів з боку громадськості.
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
1. Реформування сфери фінансів. 2. Можливості привернення іноземних інвестицій. 3. Використання зарубіжного досвіду у регулюванні валютного ринку. 4. Акумуляція власного досвіду. 5. Регулювання валютного ринку під час кризових ситуацій.	1. Стан війни на території країни. 2. Ескалація глобальної пандемії COVID-19. 3. Економічний спад у світі. 4. Неоднозначність зовнішньої політики. 5. Велика залежність держави від зовнішніх кредитів.

Джерело: складено автором на основі узагальнення інформаційних даних [8, 18, 31] .

Початок повномасштабного вторгнення в Україну спонукав до розвитку та змін багатьох процесів у країні. Вразливість валютного ринку та макроекономічної стабільності перед політичними турбулентностями створила потребу у швидкій зміні курсу валютного регулювання в Україні, щоб запобігти негативним процесам, які вже відбулися у державі під час анексії АР Крим та розпочатку війни на сході України.

На державному рівні були оголошені принципи ліберального валютного регулювання, розроблені та впроваджені НБУ, відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції», який був введений в дію із змінами у 2019 році. Однак, з першими днями початку повномасштабної

війни, ці принципи вимагали перегляду. Від лібералізації валютних обмежень та вільного руху капіталу, з валютного регулювання перейшли до жорстких обмежень на валютні операції та капіталовкладення, щоб підтримати фіксацію курсу. Встановлено фіксований обмінний курс як інструмент боротьби з інфляцією, а валютні інтервенції стали основною монетарною операцією для збалансування валютного ринку.

Для стабілізації фінансової системи та запобігання впливу капіталу, НБУ вживав різні заходи. Наприклад, 24 лютого 2022 року було встановлено офіційний обмінний курс гривні до долара США на рівні 29,2549 грн за доллар. Для фізичних та юридичних осіб були введені обмеження на зняття готівки з рахунків в іноземній валюті, призупинено проведення операцій між банками на валютному ринку України, і було введено мораторій на транскордонні валютні платежі (за виключенням стратегічно важливих операцій) та інші заходи.

Незважаючи на продовження війни в Україні, завдяки реалізації заходів та зовнішній підтримці партнерів, фінансовий сектор залишається стійким до зовнішніх загроз і продовжує розвиватися, як показано в Звіті НБУ про фінансову стабільність за 2022 рік. Основні тенденції, які можна виділити на кінець 2022 року, включають наступні моменти:

- Збереження довіри до банківської системи держави, яка залишається високоліквідною від початку війни.
- Реалізація банками заходів для забезпечення безперебійної роботи в умовах екстрених відключень електроенергії.
- Скорочення кредитного портфелю банків через формування резервів за кредитами та погашення раніше виданих позик, яке не компенсується новими видачами.
- Збереження ризиків кредитних збитків для фінансового сектору.

– Попри збереження та поповнення капіталовкладень банками понад мінімальні вимоги, надлишковий капітал поступово зменшуватиметься.

– Відсутність конкретних часових обмежень щодо скасування валютних обмежень, замість цього рішення буде прийматися в залежності від макроекономічних умов в країні.

На сьогоднішній день, ключовою загрозою для функціонування валютного ринку в Україні стали ескалація пандемії COVID-19 та зниження світової економіки. Також, військовий конфлікт в 2022 році спричинив серйозні виклики для стабільності валютного ринку, призводячи до девальвації гривні, інфляції, втрати міжнародних резервів та занепаду економіки. Розв'язання цієї кризи можливе залученням до міжнародних фінансових організацій, таких як МВФ, Європейський банк реконструкції та розвитку, для підтримки фінансової стабільності в країні.

Висновки до 2-го розділу

Всеукладений аналіз процесу розвитку вітчизняного валютного ринку демонструє значущий внесок НБУ у створення збалансованої та самодостатньої фінансової системи країни. Слід відзначити, що формування валютного курсу в Україні піддавалося впливу різноманітних факторів. Незважаючи на реформи НБУ, поки що не вдалося досягти рівноваги між попитом та пропозицією, що впливає на прогнозування курсу долара, створюючи розрив між середньорічним та офіційним курсами.

Дослідження підтверджує, що розвиток валютного ринку в Україні є складним та багатогранним. Особливо важливим стало впливи викликів, спричинених глобальною пандемією COVID-19. Протягом 2021 року було помітне зменшення готівкових операцій у іноземній валюті, обсягів

депозитів у фінансових установах та операцій на міжбанківському валютному ринку.

Важливим викликом для валютного ринку стала також війна. Завдяки обережній політиці НБУ та підтримці фінансових установ, було досягнуто стабільності, збалансованості настроїв громадян та запобігли можливому хаосу. Заходи, які було введено, такі як обмеження на операції з валютами, тимчасове закріплення валютного курсу та інші, сприяли успішній стабілізації фінансової системи країни.

Слід зауважити, що вагомою перевагою валютного ринку є висока ефективність валютного регулювання. На даний момент НБУ має дієві інструменти для оперативного реагування на зміни валютних курсів. Крім того, Україна залучає зовнішні інвестиції, а уряд активно сприяє залученню іноземних інвесторів.

Висновок, який можна зробити, полягає в тому, що розвиток валютного ринку в Україні є складним та різноплановим. Особливо суттєвим став вплив викликів, викликаних глобальною пандемією COVID-19. Протягом 2021 року спостерігалось зменшення обсягів готівкових операцій з іноземною валютою, депозитів у банках та операцій на міжбанківському валютному ринку. Крім того, війна також стала значущим викликом для українського валютного ринку.

Але завдяки обачній політиці НБУ та адекватній підтримці фінансових установ, вдалося зберегти стабільність, збалансувати психологічний настрій громадян та уникнути можливої замішаної ситуації, ефективно регулюючи валютний ринок за ключовими критеріями його розвитку. Застосовані заходи, такі як тимчасове закріплення валютного курсу, обмеження операцій з валютами, контроль над зніманням грошей з валютних рахунків та інші, дали можливість успішно стабілізувати фінансову систему країни.

Важливим в аспекті валютного ринку став підвищений рівень ефективності валютного регулювання. Наразі НБУ розробив ефективні інструменти для швидкої реакції на зміни валютних курсів. Більше того, Україна активно привертає іноземні інвестиції, а уряд сприяє залученню зовнішніх інвесторів.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що розвиток валютного ринку в Україні є складним та багатогранним. Проте завдяки вчасним та належним заходам, зокрема з боку НБУ та уряду, вдається підтримувати стійкість та забезпечувати розвиток фінансової системи країни.

У підсумку, аналіз розвитку валютного ринку в Україні проливає світло на складний та багатогранний характер цього процесу. Суттєвий вплив глобальних викликів, включаючи пандемію COVID-19 та війну, зазначає на необхідність обачної та ефективної валютної політики. На фоні цього, дієві заходи НБУ та уряду, включаючи тимчасову фіксацію валютного курсу, обмеження операцій з валютами та виважене регулювання, дозволяють забезпечувати стабільність та розвиток фінансової системи країни. У контексті складності сучасних викликів, Україна продовжує привертати іноземні інвестиції та розвивати ефективні інструменти валютного регулювання, що забезпечує більші можливості для стійкого функціонування та росту валютного ринку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В цьому дослідженні були зібрані та узагальнені важливі наукові дослідження щодо валютного ринку України. Проаналізовані матеріали та проведений глибокий аналіз дав змогу зробити наступні висновки:

Висвітлені теоретичні підходи та розкрито економічну сутність валютного ринку, охарактеризовано його функціональне призначення, інституційну структуру та механізми гарантування безпеки. Встановлено, що валютні ринки поділяються на різні типи залежно від їх структури та взаємодії між частинами, що розглядаються за різними ознаками та критеріями.

Показано, що валютний ринок - це передусім система економічно-правових відносин між його учасниками, які проводять операції з іноземною валютою, цінними паперами, банківськими металами та іншими валютними цінностями, де ціни формуються на основі попиту та пропозиції.

Встановлено, що суб'єкти валютного ринку включають у себе всіх учасників економічних відносин, які здійснюють валютні операції, та їх склад формує інституційну структуру ринку.

Розглянуто механізми регулювання валютного ринку в Україні, які можна поділити на чотири складові: механізм стабілізації розвитку валютного ринку, механізм саморегулювання валютного ринку, механізм регулювання валютного ринку та механізм державного втручання.

Спостереження за сучасним станом валютних операцій дозволяють зробити висновок про відносну стабільність валютного ринку, але початок 2017 року супроводжується посиленням девальваційного тиску на гривню, незважаючи на благоприятні умови.

Визначено ризики валютного ринку, включаючи оцінку реального валютного курсу та факторів, що його формують. Основними економічними викликами є зростаюча девальвація, падіння курсу національної валюти,

відсутність механізмів формування курсу та нестабільність цін на іноземну валюту.

Аналіз показує тенденцію до зменшення дисбалансу між попитом та пропозицією на іноземну валюту та виявляє характерну сезонність коливань курсу національної валюти.

Визначено, що формування валютного курсу в Україні залежить від багатьох чинників різного характеру. Незважаючи на проведені реформи НБУ, досягнення рівноваги між попитом та пропозицією залишається невирішеним завданням.

Доведено, що процес курсоутворення в Україні визначається численними факторами, які відображають взаємозв'язок між внутрішньою та світовою економікою.

В підсумку, ця робота містить важливі наукові дослідження, спрямовані на аналіз валютного ринку України. Виконаний глибокий аналіз теоретичних підходів та економічної сутності валютного ринку, встановлені характеристики його функцій, інституційної структури та механізмів забезпечення безпеки. Досліджено періоди становлення валютного ринку в Україні та виявлені основні механізми його регулювання. Проаналізовано сучасний стан валютних операцій та оцінено ризики валютного ринку. Зроблено висновок про важливість взаємозв'язку між валютним ринком України та глобальними економічними процесами. Незважаючи на здійснені реформи, виникає виклик з досягнення рівноваги між попитом та пропозицією на валютному ринку. Для забезпечення стабільності та ефективності ринку, важливо реалізовувати ефективні інструменти регулювання та залучати іноземні інвестиції. Ці дослідження сприяють більш глибокому розумінню валютних відносин в Україні та можуть бути використані для подальшого покращення валютного регулювання та стабілізації фінансової системи країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б., Сірка А. Аналіз ресурсного потенціалу банківської системи у період кризи / Б. Адамик, А. Сірка // Вісник національного економічного університету. – 2017. - № 1. – с. 63-76.
2. Банківська справа: Навчальний посібник / Петрук О.М.; За ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця. - К.: Кондор, 2004.
3. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. / О. І. Барановський. – К.: УБС НБУ, 2014. – Т. 1: Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. – 831 с.
4. Белінська Я. В, Козій Н. С. Концептуальні підходи до стабілізації грошового обігу в умовах кризи /Я. В. Белінська, Н. С. Козій // Економічний вісник університету Державної фіскальної служби України. – 2016. – №29/1. – С. 274-281.
5. Береславська О. 1. Міжнародні розрахунки та валютні операції: навч. посіб. / О. І. Береславська.-Ірпінь Університет ДФС України, 2019. 368 с.
6. Береславська, О. Чинники курсової нестабільності в Україні // Вісник НБУ. – 2008. - №12. – с.8-14.
7. Береславська О. І. Теоретичні засади формування механізму валютного регулювання / О. І. Береславська //Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2011. – № 2 (53) – С. 60-67.
8. Бодрова Н.Е. Валютний ринок України: стан, проблеми й перспективи / Н.Е. Бодрова // Вісник СумДУ, Серія “Економіка”. – 2012. – №1 – С. 102-114.
9. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підручник. – 5-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 582 с.

10.Боришкевич О. Вплив валютного регулювання на економічний розвиток України / О. Боришкевич // Ринок цінних паперів України. – 2016. – № 1-2. – С. 63-72.

11.Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України [Текст]: монографія / Ф.О. Журавка. – Суми: Ділові перспективи; ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – 334.

12.Валютний ринок України : аналіз сучасного стану та шляхи вдосконалення [Текст] / А. Г. Пасічник // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 1. – С. 37-43.

13.Валютний курс. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81.

14.Валютное регулирование в системе государственного управления экономикой: Учебник/ Под общ. ред. В.М. Крашенинникова. – М.: ЗАО “Издательство “Экономика”, 2003. – 399 с.

15.Вірт М. Я. Регулювання валютного курсу та його оптимальний режим для України / М. Я. Вірт, П. О. Куцик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.3. – С. 157-163

16.Гальчинський А. Теорія грошей: Навч. посібник. – К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 411 с.

17.Дзюблюк О. В. Валютна політика: Підручник. – К.: Знання, 2007. – 422с.

18.Дзюблюк О. Особливості реалізації валютної політики в Україні в умовах світової фінансової кризи /О. Дзюблюк // Банківська справа. – 2010. – №10 – С. 55-64.

19.Жук О. Валютна складова фінансової безпеки України. URL: <http://maub.oa.edu.ua/2015>.

20.Журавка Ф. О. Науково-методичний підхід до визначення місця валютного регулювання в системі державної економічної політики України

/ Ф. О. Журавка / Вісник університету банківської справи. 2017.- 3 (30). -С. 36-41.

21.Журба О. М. Регулювання валютного ринку України в контексті реалізації національних інтересів / О. М. Журба // Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал. 2018. - 17.-С. 3-11.

22.Загородній А. С. Фінансово-економічний словник А. С. Загородній, Г. Л. Вознюк -К. : Знання, 2007.-1072 с.

23.Зверяков М. І. Нова індустріалізація як модель економічного розвитку України: монографія / М. І. Зверяков, Л. Л. Жданова, О. С. Шараг. Одеса: Астропринт, 2017.-296 с.

24.Дячек В. В. Аналіз ефективності методів валютного регулювання у сучасних умовах міжнародної економічної діяльності / В. В. Дячек, Н. В. Пастухова. – Науковий вісник Херсонського державного університету, 2017. – Вип.24. – С. 22-25.

25.Енциклопедія банківської справи України / За ред. В. С. Стельмаха. та ін. – К.: Молодь; Вид. дім «Ін Юре», 2001. – С. 216.

26.Єпіфанова М. А. Валютне регулювання в системі державного регулювання економіки / М. А. Єпіфанова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Випуск 30. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – С. 169-183.

27.Завдання та повноваження центрального банку у сфері валютного регулювання та валютного контролю. URL: <https://buklib.net/books/28285/>.

28.Закон України «Про валюту і валютні операції». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>.

29.Індекс інфляції в Україні. URL: <https://mof.gov.ua/uk>.

30.Козленке Т. Фактори, що зумовлюють динаміку курсу національної валюти України //Економіка. Фінанси. Права. -К.. -2002. -№7. -С. 15-17.

31.Колдовський А. В. Система валютного регулювання в контексті фінансової нестабільності економіки : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Колдовський Артем Володимирович. – Суми, 2013. – 219 с.

32.Лапчук Б. Ю. Валютна політика: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 212 с.

33.Макуха С. Валютна політика України в контексті економічної глобалізації / С. Макуха // Підприємництво, господарство і право. - 2012. - №11. - С. 126-129.

34.Минфин. URL: <https://index.minfin.com.ua/finance/assets/2020/>.

35.Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції [Текст] : навч. посіб. / К. Ф. Ковальчук, Д. Є. Козенков, Ю. Г. Момот. – К. : ЦУЛ, 2016. – 149 с. – Режим доступу: http://library.tneu.edu.ua/images/stories/zmist/2015/літм/Міжнароднікредитно_розрахункові_та_валютні_операції._Ковальчук.pdf

36.Місяць Н.О. Формування та розвиток механізму валютного регулювання в Україні. – Дис. канд. екон. наук. – Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Київ. – 2018. – 236 с. – Режим доступу: http://www.ubs.edu.ua/images/2018/nauka/spetsializovani_vcheni_radi/Dissertation__Misiats1.pdf.

37.Міщенко В.І., Нідзельська І.А., Кулінець А.П., Шульга С.О. Гнучкий режим курсоутворення: етапи запровадження та можливі наслідки для економічного розвитку України: Науково-аналітичні матеріали. Випуск 15. К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2010. – 124 с.

38.Міщенко В. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні / В. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 3-7.

39.Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua>.

40. Науменкова С. В. Валюта і валютна політика / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко. – К.: Знання, 2010. – 82 с.

41. Нідзельська І. А. Валютна політика: основні етапи та особливості її реалізації в Україні / І. А. Нідзельська // Банківська справа. – 2009. – № 4. – С. 12-18.

42. Основні засади грошово-кредитної політики на 2017 рік та середньострокову перспективу. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=41556547>.

43. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <https://www.imf.org/external/np/fin/tad/extrans1.aspx?memberKey1=993&endDate=2018-11-30>

44. Політика Національного банку України щодо подолання фінансовоекономічної кризи і формування монетарних передумов розвитку економіки: матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, 5-6 листопада 2015 року / ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”; ДВНЗ “Університет банківської справи”; Громадська Рада при Національному банку України ; Асоціація українських банків; відп. ред. С. М. Аржевітін. – К. : ДВНЗ “Університет банківської справи”, 2016. – 339 с.

45. Постанова Правління НБУ «Про схвалення методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» No 361 від 02.08.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>

46. Резнікова О. О. Необхідність застосування валютних обмежень у період ринкової трансформації економіки / О. О. Резнікова // Банківська справа. – 1999. – №6 – С. 50-51.

47. Савлук М. І. Гроші та кредит/МІ Савлук, АМ Мороз, МФ Пуховкіна та ін./за заг. ред. М. І. Савлука. – К.: Вид-во КНЕУ, – 598 с.

48.Сутність валютного курсу та його формування. URL: https://pidruchniki.com/10611207/finansi/valyutniy_kurs.

49.Твасів Б. С. Міжнародні розрахунки та валютні операції: навч. посіб. / Б. С. Івасів, Л. М. Прийдун, В. Я. Рудан.- Тернопіль: Вектор, 2013.

50.Теплякова Т. Ю. Валютное регулирование : метод. пособие / Т. Ю. Теплякова. – Ульяновск : УлГТУ, 2008. – 78

51.Філіпенко Т.В. Зарубіжний досвід державного регулювання валютного ринку / Т.В. Філіпенко // Юриспруденція та наукові товариства у ВНЗ – шлях формування правника, присвячена дню заснування навчального закладу: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 28 квітня 2017 року). – Кривий Ріг, 2017. – 226 с. – С. 197-202

52.Шарнопільський В. Між наглядом та контролем. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zovnishnoekonomichna-diyalnist/mizh-naglyadom-ta-kontrolem.html>.

53.Щетинін А. І. Гроші та кредит : підруч. / А. І. Щетинін. – [4-те вид., переробл. і доп.]. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 437 с.

54.Юрчишин В. Сучасна валютна політика та особливості її реалізації в Україні / В. Юрчишин / Київ: Заповіт. – 2016. – 120 с.

55.Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=en>.

56.CBOE Volatility Index: VIX. URL: <https://fred.stlouisfed.org/series/VIXCLS>.

57.Finance.ua. URL: <https://finance.ua/>

58.Forty Years Experience with the OECD Code of Liberalisation of Capital Movements. URL: <http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/44784048.pdf>

59.Google Trends. URL: <https://trends.google.com.ua/trends/?geo=UA>.

60. THE WORLD BANK. URL:
<https://databank.worldbank.org/home.aspx>.